

Tardor 2013

Joventut, context social i innovació política

Roger Soler-i-Martí

Polítolleg i investigador a l'Observatori Català de la Joventut.

Coordenador d'aquest monogràfic

@rogersmm

Existeix una certa identificació entre joventut i futur social. Aquells fenòmens que afecten a la joventut, en especial les noves actituds, valors i perspectives que es desprenen dels comportaments i hàbits de la gent jove són percebuts com a indicatius de canvi social. Les persones joves són el col·lectiu d'edat més sensible al canvi; tenen menys hàbits i rols adquirits i això els fa més susceptibles d'incorporar actituds i comportaments que s'expliquen pel context present i no per la seva trajectòria passada. A més, la joventut és un moment de socialització política, i per tant d'adopció de valors i actituds que en gran mesura es mantindran al llarg de la trajectòria de vida de l'individu. Això fa que alguns autors parlin de l'adolescència i la primera joventut com als *impressionable years*, on l'individu és especialment permeable a incorporar actituds i orientacions que cristal·litzen i es consoliden pels anys futurs^[1]. Els grups d'edat més grans cada cop tenen més dificultat per incorporar noves actituds i hàbits encara que el context ho afavoreixi. Amb aquest esquema, en un context social de canvi els joves haurien de ser el grup d'edat amb més facilitat per adaptar els seus comportaments a la nova situació. La crisi econòmica, la creixent incertesa, el desgast de les institucions públiques o l'augment i diversificació de les formes de comunicació són elements actuals de context que poden tenir un fort impacte sobre l'adopció d'uns o altres hàbits de participació política.

Recentment, l'Observatori Català de la Joventut ha publicat l'estudi *Democràcia, participació i joventut*^[2] on s'analitza l'Enquesta de participació i política 2011 impulsada per la Direcció General de Joventut i la Direcció General de Relacions Institucionals i amb el Parlament. L'estudi compara sistemàticament les actituds polítiques i els comportaments participatius dels diferents grups d'edat i es proposa identificar singularitats en la relació de la gent jove amb l'esfera política. Les conclusions de l'estudi apunten a què el col·lectiu jove incorpora formes de participació i mobilització política d'acord amb el seu context i les seves condicions socials. Ja abans de la crisi, la sociologia de la joventut identificava una creixent incertesa i vulnerabilització de les trajectòries juvenils. La crisi econòmica, sens dubte, ha suposat una intensificació –en alguns casos, dramàtica– dels aspectes que dificulten que la població jove, com a col·lectiu, trobi una certa acomodació en posicions de més centralitat i rellevància social.

En l'anàlisi de la darrera edició de l'Enquesta a la joventut de Catalunya es posa de manifest que en el període actual s'ha produït un allargament de les transicions juvenils –en especial, l'educativa i la laboral–, així com un increment de la reversibilitat en les trajectòries, és a dir, de joves que reprenen els estudis, que interrompen la carrera laboral o que, havent-se emancipat, tornen a casa dels progenitors^[3]. D'una banda, aquestes situacions de reversibilitat afavoreixen la vivència d'una incertesa i vulnerabilitat creixents i impedeixen que la gent jove trobi un lloc sòlid des d'on construir la seva posició social. De l'altra, l'allargament de les transicions fa que la condició juvenil es prolongui i, en conseqüència, que la posició d'una certa perifèria cada vegada

es consideri més una situació consolidada i menys una etapa vital. La crisi, que ha comportat un empitjorament de les condicions de vida de tota la població, ha afectat més intensament el col·lectiu juvenil. L'atur, les dificultats creixents per emancipar-se o els problemes derivats de l'endeutament per l'habitatge són factors que contribueixen a que l'individu se senti cada cop més al marge de la societat. Així doncs, si abans d'aquest període la condició juvenil ja estava vinculada a una posició més perifèrica respecte els espais de seguretat, rellevància social i poder de decisió, la crisi ha comportat una precarització estructural addicional de la joventut que l'empeny encara més cap als marges.

Aquests elements són clau per entendre des d'on es relaciona la gent jove amb l'esfera pública. Paral·lelament, en els últims anys estem vivint indicis cada cop més clars d'un cert esgotament de l'equilibri entre democràcia, estat del benestar i capitalisme global sorgit de la II Guerra Mundial. En altres articles d'aquest monogràfic ja s'ha explicat amb més deteniment com la crisi del deute ha fet palesa la supeditació dels Estats i les institucions democràtiques a interessos econòmics i financers globals, l'impacte dels cada cop més públics casos de corrupció i la pèrdua de confiança en les institucions públiques. De fet, les dades de l'Enquesta de participació i política 2011 mostren uns nivells molt baixos d'eficàcia política externa, vinculats a la desconfiança de la gent jove respecte els interessos que guien les decisions de la classe política.

Malgrat això i malgrat la seva posició perifèrica, les dades mostren que les persones joves són ciutadanes actives i implicades políticament, com a mínim a nivells similars a la resta de la població. Com s'explica doncs aquesta implicació en un col·lectiu que se sent allunyat de la centralitat social i política i que cada cop mostra menys confiança en el sistema institucional? En primer lloc, el col·lectiu jove no dirigeix només la seva implicació política als agents i organismes institucionals, sinó que hi ha un component d'afecció política que s'adreça directament a les qüestions socials. Aquesta implicació directa té una gran capacitat explicativa de l'activisme. Al llarg de l'informe s'han constatat els efectes de la mobilització cognitiva: la generació jove actual és la més formada de la història i té a la seva disposició una gran quantitat d'informació sobre els fenòmens socials i polítics. L'educació i la informació li ofereixen més i millors capacitats per entendre l'entorn social, distingir aspectes i espais que l'interessen, i activar una gran quantitat de repertoris de participació social i política. Es tracta de recursos fonamentals per entendre la diversitat i creativitat creixents que caracteritzen la participació de les persones joves, i per entendre que aquests elements són especialment valuosos a l'hora de participar amb una distància –que cada cop es percep més gran– respecte els centres de poder. Internet i les tecnologies de la comunicació contribueixen a facilitar, encara més, noves vies de mobilització entre la gent jove.

Tots aquests recursos, com s'ha observat, afavoreixen una relació amb la democràcia més individualitzada, més autònoma, sense necessitat de la mediació dels agents i les institucions polítiques tradicionals -que, en conseqüència, cada vegada tenen menys rellevància per a la implicació política i la participació de la població jove-. L'enquesta ha revelat que el jove és el col·lectiu que menys recorre als posicionaments ideològics o la identificació partidista per fixar les seves posicions polítiques. També és el grup d'edat que menys participa en organitzacions polítiques tradicionals o que registra menys tendència a votar a les eleccions. La relació de la

joventut amb l'esfera pública, doncs, passa cada cop menys per aquests mecanismes, institucions o agents de mediació, que en les democràcies tenen la funció d'apropar la ciutadania a la presa de decisions. I és que una altra de les característiques de la participació des dels marges és que cada vegada més s'orienta a l'expressió col·lectiva de les posicions i motivacions pròpies, de manera que no té necessàriament (o únicament) l'objectiu d'influir en la presa de decisions polítiques.

Malgrat que els factors de context hi són presents en tots els casos, el col·lectiu jove és extraordinàriament heterogeni també pel que fa a les seves formes de participació. En funció del nivell d'estudis, classe social d'origen, sexe, edat o la situació en les transicions, les persones joves gaudeixen de recursos diferents i prenen diferents actituds respecte l'esfera pública. A partir d'aquesta posició i de l'estructura d'oportunitats que els ofereix el context, adopten diverses estratègies de participació.

De fet, l'estudi ha posat de manifest que un de cada quatre joves presenta un perfil més aviat passiu; pràcticament no té activitat de mobilització social o política, ni associativa. És obvi que el fet de situar-se als marges dels espais de rellevància social pot esdevenir un fre a la participació: s'està més lluny dels espais d'influència, i l'esforç que es requereix per rendibilitzar la participació és major. A més, la precarietat de les condicions de vida que caracteritzen la perifèria fan més difícil disposar de recursos i xarxes per participar. També hi ha joves que opten per estratègies d'aproximació al centre a través de les formes institucionals més tradicionals de participació. Hi ha un gruix important de joves que participen en organitzacions polítiques tradicionals o que col·laboren amb les institucions. Habitualment, les persones que opten per aquesta estratègia són les joves que disposen de recursos de xarxa, els quals faciliten que el moviment cap al centre sigui més fructuós.

Però potser l'estratègia més genuïna de la perifèria és la protesta política. Les formes de participació extra-institucionals, i sobretot la protesta, són el recurs de les persones que volen participar però que es troben lluny dels mecanismes que ofereix el sistema. El fenomen de normalització de la protesta entre el col·lectiu juvenil, probablement té a veure amb la precarietat estructural de les seves condicions de vida i amb el desplaçament simbòlic del centre social. Però també amb els nous instruments cognitius, tecnològics i organitzatius que té a l'abast.

Reprement el binomi joventut-futur, la innovació en la recerca de formes de mobilització que caracteritza la relació de la gent jove amb l'esfera pública fa pensar que cada cop la participació democràtica tindrà formes d'expressió més diversificades. Aquest fet hauria d'alertar de la necessitat de fer més permeable la democràcia a una major diversitat de formes de participació de la ciutadania.

Notes

[1] Veure, per exemple Alwin, D. i Krosnick, J. (1991). “Aging, cohorts and the stability of sociopolitical orientations over the life span”. A: *The American Journal of Sociology*, vol. 97, núm. 1, p. 169-195. o Jennings, R. (2007). “Political Socialization”. A: Russell, D. i Klingermann, H-D. (eds.). *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford: Oxford University Press.

[2] Es pot consultar a www.gencat.cat/joventut/estudis33

[3] Serracant, P i S. Fabra (2014, *pendent de publicació*) “Una mirada global a la joventut de Catalunya” a Serracant, P. (coord) *Enquesta a la joventut de Catalunya 2012*. Barcelona: Direcció General de Joventut.

